

Плотніков Олексій Віталійович**Plotnikov Oleksiy,**

д-р екон. наук, проф.,

провідний наук. співробітник,

заслужений економіст України,

ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України»,

м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0001-8542-1012

ФРАГМЕНТАЦІЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Посилення економічної фрагментації, що відбувається у світі, виступає противагою глобалізаційним процесам. Фрагментація – це один із значних наслідків збройної агресії РФ проти України [1], вона орієнтується на процес поділу світу на геополітичні блоки, які, у свою чергу, матимуть власні технічні стандарти, резервні валюти й системи платежів [3]. Під фрагментацією світової економіки ми розуміємо процес її дезінтеграції, деуніфікації і формування геоекономічних блоків з власними економічними стандартами, системами регулювання експортно-імпортних операцій, визначенням нових резервних валют і систем платежів [5]. Фрагментація не призводить до хаотичного стану світового господарства, але замість глобальної економіки світ стає поділеним на геоекономічні блоки із змінами центрів економічного впливу, сфер використання тих чи інших валют тощо.

З нашої точки зору, національні інтереси України характеризуються як вагомі цілі й завдання держави в економічній, політичній, безпековій та інших сферах. З огляду на поточні умови розвитку держави, до національних інтересів у першу чергу варто віднести успішну повоєнну відбудову України і визначення адекватного місця країни у світовій спільноті [2].

Національні інтереси держави в зовнішній сфері залежать від внутрішніх національних інтересів, і чим органічнішою буде така залежність, тим логічніше відбуватиметься безпосередня відбудова національних інтересів держави. В умовах зовнішньої збройної агресії україн важливо поєднувати процес використання зовнішньої економічної допомоги з проведенням реформ усередині країни, тому головним питанням залишається збереження національних інтересів. Нині особливої актуальності набуває пропозиція національної ідеї, яка б була позитивно сприйнята найширшими верствами населення України. Особливо важливо це в контексті набуття Україною статусу країни – кандидата в члени Євросоюзу і подальшого діалогу щодо членства.

Запропонуємо можливі напрями подальшого розвитку України з урахуванням її національних інтересів і умов фрагментації світової економіки. Один із найважливіших напрямів пов'язаний зі змінами світової полярності й у переліку країн, які виходять на провідні світові позиції або зможуть зайняти їх у недалекому майбутньому. З огляду на ці процеси, Україна має орієнтуватися на певну оптимальну модель економічного і політичного розвитку. Перш за все, Україна є країною – кандидаткою в члени ЄС і перебуває на етапі переговорного процесу про членство. Отже, атрибути і економічного, і суспільно-політичного рівня повинні визначатися взірцем країн – членів ЄС, що фактично повністю закриває дискусію про можливість якихось небувалих механізмів регламентації економічної діяльності, яких немає у світі, та інших екзотичних речей. При цьому навіть роль поточного чи потенційного лідерства тієї чи іншої країни не повинна бути причиною орієнтації саме на її модель розвитку.

Конструктивному перегляду підлягає і наповнення традиційних конкурентних переваг України, які особливо активно просувалися протягом першого десятиріччя після набуття незалежності. Йдеться про «унікальне географічне положення, родючі чорноземи

і кваліфіковану робочу силу». Географічне положення, яке свого часу дозволяло просувати модель «транзитної держави», після закінчення війни не приноситиме очікуваних «дивідендів», адже цілком імовірно, що кордон з країною-агресоркою і Білоруссю ще тривалий час буде фактично закритим, принаймні за умов збереження в них нинішніх політичних режимів. Проблеми із страйками автоперевізників і фермерів Польщі, Угорщини, Словаччини у 2023–2024 рр. проти українських перевезень і української аграрної продукції також не роблять безхмарним західний кордон, навіть в умовах статусу України як кандидата на членство в ЄС. Використання чорноземів (у широкому розумінні як орних земель) також викликає певні сумніви через окупацію досить великих територій, великі площі ведення бойових дій і безпрецедентні за розмірами заміновані ділянки. Країна дійсно продовжує мати висококваліфіковану робочу силу, але через воєнну агресію багато громадян виїхали до інших країн як біженці, були мобілізовані на фронт тощо.

Безперечно, Україні потрібні нові моделі розвитку освіти й науки, кожної громади, важливими є надання онлайн-послуг для людей і бізнесу, скорочення державного апарату тощо. Після закінчення війни країна в усіх сенсах однозначно має стати кращою, ніж була. Сформулювати нові конкурентні переваги – не просте завдання, як не просто й побудувати ефективну економічну модель післявоєнного розвитку, що увібрала б у себе тонку межу національних інтересів. Таким чином, відбудова національної економіки повинна розглядатись як баланс між баченням країн-донорів і національними інтересами України.

Актуальний напрям – підтримка України з боку урядів країн світу і міжнародних валютно-фінансових організацій. У поточних умовах має бути чітке розуміння, що на етапі відновлення існує майже повна залежність від коштів партнерів – і окремих країн, і міжнародних інституцій. І нам доведеться прислухатися до їх вимог, інакше не буде необхідних коштів на відновлення. Однозначно потрібна реальна боротьба з корупцією, треба побудувати прозору дозвільну систему, розробити модель розвитку країни, що була б зрозуміла нашим партнерам, насамперед донорам, які фінансуватимуть відновлення України.

Не можна обійти увагою й інші різноманітні ризики світової економіки – починаючи з кліматичних і закінчуючи соціально-політичними. До таких ризиків, зокрема, відносяться: ризики непередбачуваних глобальних потрясінь; ризики глобального потепління; ризики продовольчої і водної безпеки; ризики соціальних конфліктів тощо [4]; [5]. З точки зору національних інтересів України фрагментація світової економіки негативно впливає на подолання ризиків глобального рівня, що охоплюють як кліматичні питання, так і похідні від них проблеми. Основний вектор впливу фрагментації на ризики світової економіки полягає в тому, що розворот глобалізації вже сам по собі відволікає увагу від розв'язання загальних проблем людства. Якщо додати до цього джерела самої фрагментації, то чим далі вона розвиватиметься – тим менш адекватною буде реакція світової економіки на основні ризики глобального рівня.

Ці ризики як лежать у поточній площині, так і виникатимуть у процесі становлення післявоєнного світоустрою [6], в якому Україна орієнтуватиметься на великих країн-лідерів. У свою чергу, підтримка з боку країн Заходу та її раціональне використання є важливим джерелом розвитку під час війни і в період післявоєнної відбудови України.

Аналіз національних інтересів України в умовах фрагментації світової економіки приводить до таких висновків.

1. Фрагментація світової економіки дозволяє визначити країни світу, які можуть бути орієнтирами для подальшого економічного і політичного розвитку України. Ідеться як про перспективи членства в ЄС, так і про більш широке партнерство із США, Великою Британією та іншими країнами. Фрагментація фактично відсікла окремі країни, у першу чергу ті, що пов'язані з країною-агресоркою.

Національні інтереси передбачають, що Україна перебуває на боці сильних країн, які запровадили санкції проти РФ і є можливим прикладом світового соціально-економічного і політичного розвитку.

2. Дещо гіпотетичним, але необхідним є вивчення можливостей додаткової орієнтації співробітництва з урядами іноземних країн і міжнародними фінансовими організаціями на досягнення інтересів України за її межами. Разом із тим, з огляду на нинішній стан країни – одержувача зовнішніх фінансових ресурсів (причому на критичному рівні), такі можливості для України є не зовсім реальними. Крім того, на співробітництво з іноземними урядами і міжнародними фінансовими організаціями впливає реакція західних ЗМІ на економічну і соціально-політичну ситуацію всередині України.

3. Відносини України з міжнародними фінансовими організаціями необхідно розвивати в напрямі оптимізації бачення соціально-економічного розвитку країни. У процесі цього співробітництва слід брати до уваги всю сукупність внутрішніх політичних факторів. У першу чергу йдеться про ті чи інші політичні сили та їх відповідну підтримку або непідтримку чинної влади, що не завжди враховують міжнародні фінансові структури.

4. Взаємовідносини України з урядами іноземних країн і міжнародними фінансовими організаціями повинні будуватися на поточних реаліях національної економіки. На нашу думку, потрібна більш широка визначеність, яка б включала середньо- і довгострокові перспективи, а співпраця в цьому напрямі повинна базуватися на адекватному розумінні розвитку країни. Без стабілізації політичної і економічної ситуації у державі не можна сподіватися на розв'язання проблеми зовнішньої заборгованості в плані як її поточного обслуговування, так і перспектив реструктуризації, пролонгації тощо.

5. Владним структурам України необхідно з максимальною коректністю ставитися до іноземних партнерів. Коректність у відносинах з ними передбачає такі чуттєві моменти як реалістичні розрахунки потреб країни в поточному фінансуванні й фінансуванні в процесі відбудови, різниця в ставленні в Україні й країнах Заходу до шляхів і механізмів вирішення проблем корупції тощо. Необхідність проведення реформ в Україні одночасно з процесом повоєнної відбудови – це важлива запорука успішності реформ та їх адекватності вимогам поточної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Zahra T. *Against the World: Anti-Globalism and Mass Politics Between the World Wars*. New York : W. W. Norton & Company, 2023. 400 p. URL: www.amazon.com/Against-World-Anti-Globalism-Politics-Between/dp/1324075201/ref=monarch_sidesheet

2. Плотніков О. В. Національні інтереси України в умовах фрагментації світової економіки. *Економіка України*. 2024. № 5. С. 56–67. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.05.057>

3. Плотніков О. В. Повоєнне відновлення України в контексті фрагментації світової економіки. *Економіка України*. 2022. № 12. С. 3–12. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.12.003>

4. Plotnikov O. The General Situation with Climate Change in the World and Risk Assessment for the Global Economy. In: *Global Challenges of Climate Change. Vol. 2. Risk Assessment, Political and Social Dimension of the Green Energy Transition*. T. C. Devezas et al. (eds.). Cham : Springer Nature Switzerland AG, 2023. 282 p. P. 31-47. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-16477-4_3

5. Плотніков О. В. Фрагментація світової економіки: ризиковий аспект. *Економіка України*. 2023. № 7. С. 31-42. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.07.031>

6. *Goeconomic Fragmentation: The Economic Risks from a Fractured World Economy* / Edited by Shekhar Aiyar, Andrea F. Presbitero and Michele Ruta. Paris : CEPR & IMF, 2023. 147 p. URL: [84d3aea4-5358-492e-9c79-53a7be0d6fed.pdf](https://www.cepr.org/files/default/publications/2023/20230701_goeconomic_fragmentation.pdf) (nzz-files-prod.s3-website-eu-west-1.amazonaws.com)